

Villatoro: "El coneixement de les religions no és només un capítol de la història, sinó un requeriment per a la comprensió del present"

[← Torna](#)

Vicenç Villatoro ha proposat cinc actituds per a la convivència en una societat plurireligiosa. Conversem amb ell per desenvolupar la seva proposta. [Joan Gómez i Segalà]

04/07/2016 | 16:07

El 4 de maig de 2016 va tenir lloc al Palau Macaya el diàleg **Europa: retrobar l'ànima** amb Vicenç Villatoro (Director del CCCB), Josep Ramoneda (Director de l'Escola Europea d'Humanitats) i Francesc Torralba (Director de Qüestions de Vida Cristiana). En el transcurs del debat, Villatoro va proposar cinc actituds per construir una societat plurireligiosa.

El fet religiós és un tema recurrent en els vostres articles. D'on ve aquesta dèria?

1. Importància del fet religiós
2. Respecte per l'altre sense superioritat moral
3. Necessitat de cultura religiosa
4. Separació entre la política,

El fet religiós no ha estat per a mi un fet central en la reflexió ni en la vivència. Però a partir de l'escriptura del llibre **Amb Déu o sense. Quaranta cartes creuades** amb Francesc Torralba, sí que em va semblar que calia una certa definició de la pròpia relació amb el fet religiós, i després alguna reflexió sobre la convivència i sobre les regles del joc en una societat. La meua posició és la d'un no creient amb un interès pel fet religiós com una de les grans construccions culturals de creació de sentit. A part d'un gust estètic per les litúrgies, per algunes litúrgies, hi ha un interès per aquesta construcció complexa que són les religions com una expressió de la cultura humana. L'entenc com una cosa rellevant i globalment positiva.

En un context de diversitat cultural, és habitual presentar-se amb l'adscripció religiosa. Per què sentim

la necessitat de definir-nos confessionalment?

L'adscripció religiosa, no en termes de creença sinó de referències culturals, és probablement una de les més significatives que tenim. No tant per la creença o la pertinença a una comunitat, com pel fet d'haver estat educat en un àmbit catòlic, ortodox, jueu o islàmic o de les religions orientals. Si algú em diu que ha estat format amb unes referències culturals a mi em dóna informació sobre la persona. En alguns casos, de forma creixent.

Però això deu estar canviant...

La meua sensació és que fins fa 50 o 60 anys, allò que donava més informació sobre les referències culturals sobre el seu univers de referències d'una persona era el lloc de naixement, perquè hi havia una certa distribució geogràfica de les referències culturals. Jo crec que en aquests moments el territori ha perdut pes i han guanyat pes les adscripcions transversals als territoris, i la religió és una d'elles. Saber la seva adscripció em dóna informació sobre la seva visió del món i també de la seva vida quotidiana, què menja, què li agrada, quins dies fa festa, com fa la festa. No em sembla estrany que s'expliciti a tall de presentació perquè és una informació rellevant.

Ben mirat, amb el procés de secularització cada vegada l'etiqueta religiosa et defineix menys. A la Guerra civil ser catòlic implicava moltes altres variables, mentre que ara d'un catòlic no pots pressuposar que vagi a missa, ni que segueixi determinada moral, ni determinada ideologia.

En el diàleg amb Francesc Torralba, provocadorament li vaig preguntar: "Però els cristians

existiu? Sou una primera persona del plural?" És a dir, hi ha res que tu comparteixis amb qualsevol altra persona del món que es proclamï cristiana? Ell em va dir que sí i a mi, des de l'exterior, em costava més veure-ho. De fet, l'acumulació d'eixos de pertinença territorials i transversals ha fet que la pròpia identitat sigui un *patchwork* construït gairebé a mida personal. Per tant, estic d'acord en que les etiquetes tot i ser informatives, són menys deterministes, en tots els sentits: la religiosa, la territorial, la lingüística...

Heu resumit en cinc propostes, les actituds necessàries per assegurar la convivència en una societat plurireligiosa. Si no és un decàleg en podríem dir un... pentàleg?

Més que un decàleg que remet a una llei, a una proposta legislativa, jo volia fer una proposta d'actituds. Em sembla que hi ha cinc axiomes actitudinals que ens haurien de permetre viure en una societat lliure on la religió sigui ben tractada, apreciada, però no ocupi altres àmbits de la construcció de l'espai col·lectiu.

Quina és la primera proposta?

Més que una proposta, consisteix gairebé d'un consell: el fet religiós s'ha de tractar com un fenomen important, delicat i perillós. Quan abordem el fet religiós tenim al davant un debat carregat de sang al llarg de la història. Però no parlem només de les guerres de religió al segle XVII: no es pot llegir cap diari d'avui sense el component religiós. Estem davant d'una cosa delicada que cal tractar amb cura.

És un consell prudent. El segon?

Es tracta d'un debat que hem d'abordar amb respecte a l'altre, cosa que en principi no vol dir res, però que dit diferent s'entén millor: sense superioritat moral. No s'ha de considerar que l'altre està en un estadi inferior de l'evolució del pensament o de maduració moral. Aquest és un pacte establert de manera explícita amb el Torralba: tu no pensaràs que jo sóc un catòlic que no ho sap o que fa veure que no ho és per quedar bé. I alhora, jo no pensaré que ell és una persona que encara no s'ha deslliurat dels contes que li explicaven de nen a la vora del foc. No ha d'haver superioritat moral ni superioritat intel·lectual. No ens podem quedar amb la tolerància i el respecte: hem de renunciar a la superioritat.

On veieu més risc de manca de respecte? Pels sectors laïcitzants que ridiculitzin les creences o pels sectors religiosos que considerin els no creients mancats d'espiritualitat o d'humanitat?

Això està repartit desigualment al llarg del món i amb intensitats diferents. Jo crec que en el món occidental és més probable que el món laic es miri amb un cert menyspreu intel·lectual el creient, però en bona part del món el laic és afusellat pel creient. El consell és vàlid per les dues bandes. Solem pensar que és més vàlid per l'altra banda. Hi ha diferències en el temps,

en l'espai i sobretot en la intensitat.

Més val no entrar en comparacions. El tercer?

La necessitat de cultura religiosa. Conèixer les religions és necessari a efectes de convivència, però és que a més ha de formar part de l'arsenal intel·lectual de tota persona que apareix en l'espai públic. Ignorar voluntàriament el fet religiós, les seves expressions, iconografies, el seu relat, em sembla una pèrdua en termes de convivència però també en termes de comprensió del patrimoni cultural. Estem celebrant l'Any Lull: no cal creure però no podem oblidar que Lull és incompreensible sense la il·luminació religiosa. Tampoc no es pot fer una altra operació: fer veure que Lull no gira sempre al voltant de la predicació. Pots dir que no comparteixes el centre i que les peces són valuoses fins i tot sense compartir-ne el nucli, però no pots negar-lo. Tampoc no pots escoltar Bach o anar al Museo del Prado sense entendre que a més a més d'un motor estètic, la cultura ha tingut un motor religiós. El coneixement, el saber, em sembla essencial.

Aquests exemples poden donar a entendre que la importància de la religió rau en el seu passat: és important per entendre la nostra història, el patrimoni cultural...

En absolut! La cultura religiosa és important per llegir el diari. Si desconeixes les diferències entre sunnites i xiïtes no pots entendre Estat Islàmic. El mètode d'anàlisi de la realitat del segle XX, tant la marxista com la liberal, ha estat l'economia. La Guerra a Iraq no es pot explicar sense el petroli, però tampoc no es pot explicar només pel petroli. Recordo les cròniques que escrivia en els anys 30 Josep Carner, des de Beirut, quan anava a Terra Santa: "Sembla que els jueus i els àrabs s'hagi d'acabar barallant, però segur que no perquè els interessos són compartits. Gràcies a la presència jueva, hi ha una revifalla de l'economia, uns camps revalorats, que faran que acabi no havent-hi conflicte". Carner en va fer una lectura estrictament economicista, i no va adonar-se que no només estaven xocant interessos que potser no xocaven tant com semblaria, sinó sensibilitats, visions del món, emocions. Per tant, la lectura del present no es pot fer només amb eines economicistes. El coneixement de les religions no és només un capítol de la història, sinó un requeriment per a la comprensió del present. No puc llegir el diari d'avui sense tenir-ho en compte, i en el diari això és més present, del que el propi diari transparentarà. I no només al proper orient sinó de coses molt més pròximes, les arrels profundes estan en coses que neixen del fet religiós, i no només els conflictes.

El quart consell és la separació església i estat?

La separació església i estat i encara més: la modernitat que defenso neix amb la separació entre la política la religió i la ciència. Aquestes són tres maneres de veure el món compatibles però diferenciades. La seva separació ha marcat un pas decisiu en l'evolució de la humanitat.

La religió no pot marcar la política, i la xaria no pot ser llei, com tampoc la Torà ni cap altra llei religiosa. La legitimitat del poder polític no és divina, és humana.

Aquesta separació sembla òbvia aquí, però no arreu del món.

De vegades tinc la sensació que en el món occidental cristià és, aparentment, un axioma acceptat, però que secretament hi ha un sentiment de provisionalitat: “de moment va així, ja veurem”. En alguns sectors del cristianisme hi ha una mena d’enyorança de temps anteriors a aquesta ruptura i d’enveja dels llocs del món on la ruptura no s’ha produït. I en la mesura que es fan més visibles els llocs on la no s’ha produït la ruptura, aquesta enveja es fa més present.

Per tant, cal separar religió i política.

I també la ciència. No hi pot haver un límit religions al coneixement científic.

Aquesta separació de les tres esferes és possible en una societat secularitzada, que la gent realment tingui una manera de fer que sigui capaç de discernir els aspectes polítics, religiosos i científics, cosa que és molt excepcional.

Efectivament, és excepcional però la història demostra que no és impossible. Per mi, l’ordre dels factors és invers: és a dir, quan tu aconsegueixes establir, o convertir en hegemònica, aquesta idea, els comportaments de la societat es modifiquen. Reïx i és assumit com a sentit comú per part del conjunt de la societat. Jo crec que les idees són el motor de la història, i no només la lluita de classes. Són tres sistemes de relació i de coneixement que es poden diferenciar. Quan la idea apareix, i es formalitza, sense dubte es retroalimenta,. Això ha estat possible, i no només una vegada sinó diverses.

I com s’ha d’implementar?

Jo crec que això és més fàcil quan una religió experimenta la seva vivència en minoria social. És més difícil aquesta idea de secularització quan una religió és immensament majoritària en un territori i té la temptació d’organitzar tota la vida del territori. I és més senzilla quan aquesta religió assumeix la seva vivència com a minoritària, i per tant no aspira, perquè no pot demogràficament, a l’organització de la vida conjunta. La diàspora jueva n’és un bon exemple: el judaisme bíblic té per pretensió regular tota la vida social i els reis d’Israel són de legitimitat divina. En canvi, el judaisme rabínic no pot aspirar a dir com ha de ser la Corona d’Aragó. Per tant, aquest es converteix en una vivència interna, comunitària, sense la pretensió d’organitzar la política. Aquesta transformació que no fa per vocació sinó per obligació el judaisme, el cristianisme la va fer a partir del Renaixement amb avenços i retrocessos.

I l’Islam?

En el món islàmic està passant ara. Al món islàmic s’estan produint fenòmens contraposats:

està naixent un islam que neix precisament a Europa de les comunitats que ho viuen en minoria. Simultàniament, es dona un replegament d'enyorança dels vells bons temps que les tres esferes estaven ajuntades. Per tant, jo crec que una bona part del futur de l'islam es juga a Europa. Com es redefinirà l'islam està passant davant dels nostres ulls, a Europa, i està passant d'una manera més complexa i jo crec que de manera més positiva del que sembla, perquè és més visible el rebuig que la construcció. I amb això no nego el rebuig, que és visible perquè n'hi ha.

Aquests fenòmens contraposats xoquen de forma ostentosa al voltant de la blasfèmia. Les religions més institucionalitzades i amb més capacitat d'organització social són més sensibles? Les crítiques i les burles són percebudes com atacs a la llibertat religiosa.

Subratllo un aspecte que de vegades oblidem del quart punt. Parlem de separació de l'Església i l'estat, i no pas de substitució de l'Església per l'Estat. El paper preponderant i predominant de la religió abans de la ruptura dels tres aspectes, no el pot substituir l'Estat. I per tant hi ha un espai per al fet religiós, però no és l'espai polític. Una sensibilitat religiosa té dret proclamar la blasfèmia i té dret a sentir-se ofès. El que no té dret és a forçar una llei en què la blasfèmia sigui delictes. Però sí que té dret a dir que això està malament. Entre els meus correligionaris, els exigeixo que no ho facin, i als altres els demano que no ho facin. El tema de la blasfèmia és el més sensible i el posem sobre la taula pensant en l'Islam (Charlie Hebdo, caricatures...) però hi ha aspectes que tenen a veure més al nostre debat.

Amb això arribem al cinquè punt: la distinció de pecat i delictes.

Em sembla absurd i anacrònic estar en contra dels anticonceptius, però les religions poden estar-hi en contra. El que no tenen dret és anar a les Corts i imposar el seu posicionament amb arguments religiosos. La distinció entre pecat i delictes vol dir que el pecat no pot esdevenir delictes, però hi ha la possibilitat del pecat al marge del delictes. Que la blasfèmia dolgui, i que una comunitat reaccioni irada contra la blasfèmia em sembla raonable. En canvi, que pretengui posar en el codi penal que la blasfèmia o l'adulteri siguin castigats amb la lapidació, no.

A col·lació d'una polèmica recent, la recitació del poema Mare Nostra en un acte de l'Ajuntament de Barcelona, apareix un dilema. Un col·lectiu religiós denuncia la manipulació i tergiversació d'un text sagrat, però per altra banda aquest mateix col·lectiu pot pretendre que aquest text sigui un referent cultural de tota la societat. És a dir, es pot considerar alhora que la Bíblia és un patrimoni comú però que només se'n pot fer un ús sagrat?

Aquest és un debat eclesial, no és social. L'Església s'ho ha de plantejar. El debat social és si un ajuntament ha de contractar això o programar-ho. La meua resposta és, per un costat, que hi

té dret i, per l'altre, com a observador polític, que hi ha una certa gesticulació en uns moments que les pràctiques centrals dels governs no rupturistes tenen poc marge d'acció. En això va excel·lir Rodríguez Zapatero. On es marquen les diferències en l'eix esquerra-dreta? En aspectes culturals.

Sembla que aquesta escenificació no us agrada gaire.

Hi ha l'anacronisme de diagnòstic que l'anticlericalisme és d'esquerres i el clericalisme de dretes, cosa que probablement explicava la societat espanyola dels anys 30 i sense això no s'explica la Guerra Civil. Però la postguerra i el paper de l'Església catòlica en la postguerra, i especialment en zones com Catalunya, fan que això no sigui veritat. Per tant, hi ha un error polític en fer-ho, però no es pot discutir el dret. El dret de l'ajuntament em sembla existent, l'oportunitat discutible. I el dret de la poetessa no es pot posar en qüestió en cap cas. L'altre debat, si deixem que entrin no podem controlar què hi faran, és un debat intern. Si jo hi hagués de participar, que no és el cas, jo me la jugaria. Preferiria que allò que sóc estigués exposat. Ara bé, entenc que hi hagi qui opini el contrari.

Ens centrem en l'enfrontament política / religió, i potser hauríem de fer-lo entre convençuts, dogmàtics, intransigents i segurs de la seva fe o ideologia per un costat, enfront de la gent més qüestionadora, autocrítica i respectuosa, per l'altre.

És una distinció possible, però jo no la faria així. Per mi, el tema central no és com es viu el propi espai, sinó la voluntat d'exportar-lo. Tu pots ser radicalment creient, i tu pots fer una vida ultraortodoxa, el que no tens dret és a intentar és que l'estat reculli això amb les seves motivacions religioses: només s'hi val si trobes unes altres motivacions. Si creus que els anticonceptius són dolents per raons mèdiques, endavant. Però si només tenen a veure amb el dogma, no ho pots posar en el codi civil. Tinc la sensació que hi ha gent que pot viure amb una gran ortodòxia i no aspira a convertir-ho en llei pública. I al contrari, gent que ho viu amb una enorme liberalitat, però aspira a convertir-ho en llei: i aquests no els entenc! El judaisme ultraortodox és un món clos, però tan clos que no aspira que els altres ho siguin, i no aspira que les seves normes esdevinguin normes d'estat. Amb aquest sector no m'hi entendré però no hi tinc conflicte. Amb qui tindrà conflicte és amb aquell que, tot sentint-se molt secularitzat, considera que hi ha una norma de caràcter religiós que ha de ser civil.

Això recorda que l'oposició a la construcció de mesquites no ve de sectors religiosos, sinó per sectors aliens a qualsevol sentiment o comunitat religiosa.

No ho conec prou, però tinc la sensació que una bona part de l'oposició a fer mesquites és cosina germana de l'oposició a fer presons... una mena d'hiperconservadorisme contra el que sembla un possible focus de conflicte, que no té un component religiós. I això no el fa millor, sinó pitjor. Em sembla fatal, horrorós, però neix d'un altre tipus de por, que s'emparenta amb

altres formes de rebuig no religioses. Tot allò percebut com una font de conflicte, no es vol al jardí de casa. Mesquites? I tant: allà, lluny! I sinagogues, presons, abocadors... Es vol lluny perquè provoca incomoditat.

Històricament les religions havien pretès, per exemple en l'edat mitjana, organitzar la vida política, les formes de coneixement i ho ocupaven tot. Actualment, els reductes que queden són la concepció de la vida, l'educació i poc més.

I la moral. Li queden àmbits de vivència individual, familiar i comunitària. La religió estava a la plaça. Al món occidental, baixes Déu del pedestal i hi poses l'Home. On va Déu? A les habitacions, a les cases i als barris: no només al cor de les persones. No és només individual. El que no pot ser és a la plaça pública. En canvi, allò que tu ets, has de poder-ho portar a la plaça. Déu no pot estar al mig de la plaça, però allò que tu ets tens tot el dret del món a portar-ho com una motxilla al mig de la plaça. Però quan discuteixes sobre la plaça, ho has de fer amb la lògica de la plaça. Per tant, jo puc estar en contra dels anticonceptius per motius morals, però a la plaça només puc debatre en termes de bé comú. No puc fonamentar el meu argument públic en una qüestió de fe o dogma. El dogma de la plaça és el bé comú. Interpretable, òbviament, per això hi ha la democràcia. Per tant, qui ho vulgui portar a la plaça ho ha de traduir a bé comú.

Per concloure, les religions s'avenen al consens sobre el paper que han de jugar?

La direcció de la història a curt termini va més aviat cap a aquesta direcció en el seu corrent majoritari, però la creixent hegemonia d'aquest corrent majoritari anirà deixant de banda minories actives i visibles i en alguns casos obertament perilloses.

Què us fa pensar que el món de les religions pot entrar més en un pacte com aquests cinc punts?

La barreja, el caràcter no majoritari, la necessitat d'adaptar-te a un món diversificat. No m'hi fa pensar tant una cosa que es dona per cert que és l'hegemonia del món científic, que jo diria que és una hegemonia fictícia. Hem acordat que el pensament científic és hegemònic però diaris seriosos publiquen l'horòscop. Aquesta hegemonia em sembla menys real del que hem proclamat. En canvi, sí que em semblen reals i significatius la necessitat d'adaptar-se a situacions de minoria i, d'altra banda, el *patchwork* de creences, aquesta construcció d'un sistema de creences a mida, individual, no necessàriament positiu però absolutament real.

Directe a

- Dades i estadístiques
- Perfil del contractant
- Calendari de festes religioses
- Ofertes públiques i convocatòries
- Transparència gencat

Webs més vistos

- Escola d'Administració Pública
- Municat
- Agència de l'Habitatge de Catalunya

Ajuda

- Mapa web
- Accessibilitat
- Sobre gencat

Connecta

#Bondia @txellborras presideix avui
l'acte de lliurament VI Memorial Cassià

Just al dominic Jean Jacques Pérennès...

<https://t.co/QOSUxGBR8f>

Cercador d'organismes

- Butlletins
- Xarxes socials
- Serveis mòbils
- Bústia contacte

